౧

శ్రీరామస్తు । శ్రీగణేశాయ నమః । లక్ష్మీనృసింహాయ నమః । అనంతర తర్కశాస్త్రప్రకారం శక్తేః శబ్దప్రకారం చేతి
సంపూర్ణ శబ్దస్వరూపం శబ్దప్రకారం చేత తదాత్మ్యం తాత్పర్యం చేత తదాకారం తదాకారవృత్తి విశేష జ్ఞానస్వరూప
దానంద తత్త్వార్థ శబ్దస్వరూపం తిద్ధితే తత్ప్రవృత్తి పరమాణు ఉపమిత్యాది పదార్థ అనుమిత్యాది తదనుమిత్యాపత్తి నుండి తద్భా
సర్వ భిభా / సన్మార్గ / విపుత్కృష్టి / చింతామణి
వాద్మక లాపగతి వృత్తి పను బద్ధ శబ్దం ప్రమాణాత్మ తదాపత్తి తదాత్మ్యాది తాత్పర్యం ప్రమాణ ప్రపంచం మాత్రా
విజ్ఞాన ప్రపంచ శాస్త్రావళి దశ వక్తా జ్ఞాన (సమర్థ) యోగాకార తాత్పర్య ఏవం సంపత్తి మాంస పదార్థ తదాకారం తదాత్మ
చింతా విత్తా పత్తి ప్రతి ప్రమాణాత్మ భావ నాప్రపంచ శబ్దమాత్ర తజ్జ్ఞాన (సవి) అశాస్త్ర ప్రపంచ దశ వత్తా జ్ఞాన ప్రయోగాకార తాత్ప
దానత్త్వ దశ ప్రమాణ మానం వ్రాప్తం ప్రతి తాత్పర్య లక్షణ గతిః విశేషాత్ తదుపదానముతి తద్భావ సమ్మత తద్భావ మా
దగా భావ దానాని శబ్దమాత్ర శబ్దార్థ ప్రయోగ విశేషాం విశిష్టం దశ్రా తత్ర తద్భావ సమ్మత మహా సాగరం భవం దానార్థ
ఏతత్ దశమాత్ర శబ్ద జ్ఞానాదృశ్య శక్తి తస్య తత్ర ప్రవృత్తి ప్రయోగ తద్భావ మేవ తత్ర వాస్తవ శబ్దం తదుపదానవిశేషః

తదావ్యాప్యతాం తయోః తదావ్యాప్యజ్ఞానేతి [illegible] సాధ్యాభావ [illegible] వృత్తిత్వ [illegible]

మితి [illegible] తత్ [illegible] [illegible]

[illegible]

మతివ్యాప్తిశ్చ [illegible] మితి చేన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వరూపవ్యాప్తి [illegible] తావత్ [illegible]

[illegible] తద్వ్యాప్తి [illegible] ప్రకారతా [illegible]

[illegible] పక్ష [illegible] ప్రకారతా [illegible] వ్యాప్తి [illegible] భవతీతి [illegible]

జ్ఞాన [illegible] సామానాధికరణ్య [illegible]

ప్రకారతా [illegible] ఇతి [illegible] తదభా

వ [illegible] సాధ్య [illegible] సాధ్యాభావ [illegible]

తత్ప్రామాణ్య సంశయ [illegible] ॥ ౪ ॥ ॥ పక్షే [illegible]

ముఖ్యవిశేష్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితత్వనిష్ఠావచ్ఛే
తా౹ నిరూపకస్యాభావయసంబంధేన సంసర్గయజనకతావిశిష్టావచ్ఛేదకతావత్త్వాకారతావచ్ఛేదకతాపర్యా
౨ ప్త్యధికరణధర్మావత్త్వం వ్యాపకత్వలాంఛ ఇతి (అయమనేకచతుర్ష్వన(రివ్యా)పారోమాభావిసమహా(తి
తం౹ నిరూపితజనకతాప్రయోజకతం౹ నిష్ఠజనకతాప్రతియోగితావ్యతియోయం౹ నిరూపితజన
కతాప్రయోజకయం౹ నిష్ఠజనకతాప్రతియోగినిషేధజన(రివ్యా)పారః యథా సవర్గం ప్రత్య
పూర్వకః ఇత్యేవేనేనపక్షే ధర్మతాలాభాత్ తద్వయోపస్థితేః సంశయజనక(పక్షతాజ్ఞా
నం వ్యా(ప్తి)పారతాలాభః ॥ ~ [illegible] ॥ వ్యా) పక్షతావచ్ఛేదకపరిష్కారాంతరమాహ అథవే
తి అత్రజనకతావచ్ఛేదకతాశ్రయపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతామాత్రే ద్వి(త్రిత్వ)ఘటయపర్యాప్త్యవ

చ్ఛేదకతా [illegible] ంతరాప్రతియోగికపదపర్యాప్త్యప్రత్వేనజాత్యైకత్వ అతివ్యాప్తిరతోజనకతాపర్యాప్తప్రవి
ష్టంతయోర్నితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాంశయోర్నితాశపర్యాప్తిస్తావచ్ఛేదకతాకత్వమేవవిశేషణత్వమితికారం
త్రతగ్రంథసంగతిః జనకతావచ్ఛేదకతాత్రయపర్యాప్తితలసంబంధజనకతావచ్ఛేదకేతరాంవృత్తి
తాపర్యాప్తతాంశుపనమ్య ఉక్తకల్పద్వయంమిఅప్పరసమంజిదకత్వైవ॥ ॥తత్రాశాంతరేణాపరిష్కృ
రేంత్రిజనకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వంచేతి॥ ౧ అరశ్వత్త్రాసిద్ధిరంయలవత్తాంవ్యాప్తివిశ్వేజనకత్వ
మిత్రిదాంశ్రమంఘ్నివహతం। తాదృశధర్మాంశవచ్ఛిన్న [illegible] సాధువిషయక
త్వఘుపితితిరక్షత్రసాంద్యైగ్జాంవవిషయకత్వఘుపితధర్మాంశవచ్ఛిన్నజనకతావచ్ఛేదకా
వచ్ఛిన్నజనకతా రూపితజనకతావచ్ఛేదకాంసతితాదృశధర్మాంశవచ్ఛిన్నజనకతాం

వచ్ఛిరకావచ్ఛిన్నజనకతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదికాం చయాం ప్రకారతాంతరావచ్ఛేదకత్వం పర్యా
ప్త్యధికరణో ధర్మోఽవచ్ఛేదకత్వమితి చేద్వాలం కిం తాదృశధర్మోఽనవచ్ఛిన్నత్వసాంధవిషయకత్వఘటిత
తద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వరూపం సాంఖ్యయా విశేషణే (ఇతి చేన్న వహ్నిమాత్రాదిత్వాదికం వహ్ని
౩ భావసహచరితత్వం సాధ్యసహచరితబలవాం ఇతి జ్ఞానే మాం దాం యాం తి వ్యాప్తివాం రసాయ
తత్సాధ్యవదవృత్తిత్వలక్షణవహ్న్యభావవతాం తి రాం సభసహచరితవహ్నిసహచరితధూమవత్.
వాం ఇతి జ్ఞానే ఽయంజనకతావమాం దాం య[illegible] సద్వైతావతి వ్యాప్తిరితి చేన్న ధూమాభావవయుక్త
విశేషవత్తాయాం తద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వసవతదధర్మత్వావ్ వహ్న్యభావసహచరిత[illegible]
వహ్నిసహచరితజలవాం ఇతి జ్ఞానే ఽయంజనకతామాం దాం యదిరుద్ధత్వతివ్యాప్తిరతలో

హాపాంధవి ముఖ్యవిశేష్యతేతి ॥ ౧ తదవచ్ఛిన్నసహకారితేతి అథ అత్రేదం ఫలితం సాంధ్య
విషయకత్వఘటిత తద్ధర్మావచ్ఛిన్నజ[illegible]నకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నజనకతా ౧ యాపి తజ్జనక
తావచ్ఛేదికా సా తి సాధ్యవిషయకత్వఘటిత తద్ధర్మావచ్ఛిన్నజనకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న
సహకారితావచ్ఛేదకసాంధ్యాభావవిషయకత్వఘటిత తద్ధర్మావచ్ఛిన్నజనకతా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నజనకతా ౧ యాపి తజ్జనకతావచ్ఛేదికా యా ను కారతాంతావచ్ఛేదకతా
పక్షప్రత్యధికరణధర్మావత్త్వమిత్యేతి ఇత్థం చ కాతపాతి వ్యాప్తి [illegible] ౧ రా సప్త కాటాసా
ధ్యవిషయకత్వఘటితానాం ధపదం వహ్నిమద్వృత్తి ధూమవానితి జ్ఞానావధివహంయా
త్తరవహ్నివిషయకమాంవప్తితిత్వం తదవచ్ఛిన్నసహకారితావచ్ఛేదకత్వసప్రకారతజ్జానీ

ంశ్య వహ్న్యభావవిషయత్వేన పక్షితిత్వేన శాబ్దధీత్వేన చ సాధ్యధీకరణోద్వృత్తిత్వే సాధ్యవత్త్వేన సహాంశా
రితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వోభయసంబంధేన తాదృశధర్మవిశిష్టజ్ఞానతాని వేశే గౌరవప్రసంగ ఇత్య
౪ వాచ్యం। వహ్నిసహచరితవహ్న్యభావవదవృత్తిధూమవానయఃపిణ్డవదవృత్తిధూమవా
న్ ఇత్యత్రాన్వయవారణాయాంతవ్యాప్తిప్రకారతాపాయిత్రైవేతి చేన్నైవం। స్వఘటితధర్మావచ్ఛిన్న
ప్రకారతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితప్రకారతావచ్ఛేదకత్వ స్వఘటితధర్మావచ్ఛిన్నసహ
చారితావచ్ఛేదకసాధ్యాభావవిషయతాకత్వ స్వఘటితధర్మావచ్ఛిన్నప్రకారతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న
ప్రకారతానిరూపితప్రకారతావచ్ఛేదకత్వోభయసంబంధేన సాధ్యవిషయతాకత్వవిశి
ష్టప్రకారతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణధర్మవత్త్వమితి నిష్కర్షః। ఏతత్తత్వచనాన్తే

వయోర్ధర్మ్యప్రదర్శితత్వసమా నత్వం॥ ॥అతిప్రసంగాభావాదితి ప్రతియోగితా
త్వేన తద్వ్యాప్యస్య తత్సాధ్యాభావవత్ అతివ్యాప్తిః తత్సాధ్యకత్వవిశేషణాత్ తద్వదతిరిక్తధర్మవద్వృత్తి ముఖ్యవిశేష్యపర్యాప్తవ్యావర్త
కత్వం తత్ప్రతియోగి తద్విశిష్టవ్యాప్యతావచ్ఛేదకతావచ్ఛిన్న తదా తత్ప్రకారతా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా యాః అనేక ప్రయోగా తద్విశేష్య
త్వే విశేషణాంతర్గతత్వేన తథా తద్వదవచ్ఛేదకతా యాః ఏవం చ తత్ప్రకారతావచ్ఛేదకతావచ్ఛిన్న ముఖ్యవిశేష్యతావచ్ఛేదకతా
భావవతో వాత్త్వం తదవచ్ఛిన్నతాయాః అతివ్యాప్తి ముఖ్యవిశేష్యపర్యాప్తత్వాదితి వ్యాప్తిత్వేన సాధ్యసామానాధికరణ్య
రూపియతా నిరూపిత ప్రకారతాభిన్నత్వేన అతిసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వావచ్ఛిన్న విషయతా నిరూపిత ప్రకారతా భిన్న
త్వే ప్రకారతావిశేషణం తద్వ్యాప్తిశరీరే ప్రవేశవత్త్వాభావాత్ తద్విషయతాభిన్నత్వ ప్రకారతాభావాద్ ఇత్యాదితి దిక్
॥ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాభావ తథా సాధ్యసామానాధికరణ్య తద్వ్యాప్తిత్వేన తద్వ్యాప్యసాధ్యసామానాధికరణ్య ప్రకారతా
తదభావవ్యాప్తిప్రకారతానిరూపితతా నిరూపిత అనుమితి ప్రతి వ్యాప్తిత్వేన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాభావ ఇత్యర్థః

తజ్ఞతిరేవిద్యుత్వం వాత్రపక్షసాం శబ్దప్రతి వాక్యాన్వయం శబ్దస్వప్రకాశకం శకం శాం శ్రుగా విక్ష్యంయాం వాచ్య వివ్రుభాదే సాంఖ్యా భావనాం
మానాధికరణ్య గ్రహం బాధిసత్వే ఏకశా స్వశాం ఖరం బాధవక ప్రగాం యాం ఘటి తేతాప్యదితి ఖచిత్ర యాం త ౹౹— యాయాత్రిః
చితాసిద్ధిత్వంచేపాంనియమాత్ తద్వహ్ని తావన్నిరకావన్నిత్యేతి ధూమం సకాం క్వచిత్రాద్రిత్వాదా ధూమేనో వహ్నితి జనకతా మాంవాం యుక్తా నాథా
4 వహ్నిరూపాం యుద్వహ్ని తావదిరకావచ్ఛిన్న విశేషత్వేతాపత్తి తద్వహ్నావహ్ని గత్యేనేవేశ్యం ధూమం ధూమ ఘాం వ్యా ప్రతి నియతః ధూమత్వావచ్ఛిన్న ప్రతి
కారణతా నియమాపితరస్యావచ్ఛిన్న విశేషతాదాత్య్మపత్తి తత్తైనాపి సంశయం ప్రతి కారణతాబలాత్ కించిత్ తర్హి వహ్ని
స్వత్వం పరిత్యజ్య జలధమిగతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వం విశేష్యతాత్వ సర్వ విషయతా తాత్పర్యతాద్యం పాధితయాం తం నిర్వాహ్య
నౌరవాంభావాదితి హృదయం ౹౹ ధూమవాన్ వహ్నిమాన్న వేతి సంశయేని యంపితో జనకతా మాం యుక్తా వహ్ని
మాన్ ధూమవానిత్యాదౌ ధూమే ధూమత్వాత్ వహ్నిమాన్ ధూమవానిత్యాదౌ ధూమత్వాత్ వహ్నిత్వావచ్ఛేదకం జాతమేయత్వే
తాజ్ఞాన జనకతావాదాం సాధూమే అతివ్యాప్తివారణాయ ప్రకారతాయాం వహ్ని తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యతాదాం
ఖ తేత్త్రి విశేషణం ధూమతన్నం శకులు వహ్నితావచ్ఛేదకతావత్త్వప్రతిరకం వహ్ని విశేష్యతా నిరూపితావచ్ఛేదక ౹౹
౹౹— యాయాం వ్యక్తియం వ్యక్త వహ్నిత్వా ఘంటాతావచ్ఛేదక విశిష్టతా వ్యక్తతా వచ్ఛేదక విశిష్టే శివ్యాత్త

వగాహి జ్ఞానత్వే తత్ప్రకారకత్వ విశేష్యత్వే యోర్నిరూపిత ప్రకారతా జనకతా వ్యాప్యత్వం తత్సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న తత్తద్భా-
ంచ నిరూపితసంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్య హేతు నిరూపిత వ్యాప్యతావచ్ఛేదకత్వ సంబంధావచ్ఛిన్న
శబ్దత్వ వ్యాప్యహేతుకః ఏవ సాధ్య భావవద్వృత్తితావచ్ఛేదకత్వ వ్యాప్యహేతుకః తత్సంబంధావచ్ఛిన్నతా విశిష్ట విశిష్ట తావచ్ఛే
హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారతాశ్రయ విశేష్యక జ్ఞాన సమవాయ సంబంధావచ్ఛిన్న తత్త్వవదభావవ
చరితవృత్తి జ్ఞానత్వ వ్యాప్య సమవాయోత్పత్తి జ్ఞానత్వ ... సాధ్యావత్వే ఇత్యం విశిష్టత్వ దభావవ
చరితవృత్తి విశిష్టసత్తాత్వవద్విశిష్టసత్తాశ్రయః ఇతి జ్ఞానత్వ విశిష్టసత్తాత్వ విశిష్టనిష్ఠ ... ప్రకారతావచ్ఛిన్న
రూపిత సంబంధాయిన్న ప్రకారతాదికరణ తా ... ప్రకారతాత్వ విశిష్టనిష్ఠ ... వగాహి తా
త్ప్రకారతా తదభావ సహచరితవృత్తిత్వ సత్వ విశిష్టసత్తాత్వ ... సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రకారతా నిరూపిత
ప్రకారతావచ్ఛేదకతావిషయతాకత్వాత్తాదృశ సంబంధ సమవాయ జ్ఞానం సాధ్య సంబంధాయశ్చ. అపి లక్షణ
లం హేతుతావచ్ఛేదకోపలక్షితవత్త్వా జ్ఞానం సాధ్య సంబంధాయశ్చ మితి నాతిప్రసంగః ఇతి అధికరణతావగాహి
జ్ఞాననిష్ఠ ... ప్రకారతాదికరణ తావగాహి జ్ఞాన ... మితి ... తావ్యాప్తి

చాన్నిరత్వత్వే విశిష్ట [illegible] ఎతేన యత్ర తు [illegible] ప్రకారతావచ్ఛేదకే భాసతే [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥

(दीधितौ भूतत्वमूर्तत्वोभयवान् इति न
नूवह्नि धूमोभयवान्वह्नेरित्यादौ नन्वित्यादिकं अद्वये व्याप्तिव्याप्तिसंभवे तदुपेक्षायां बीजाभाव इति चेत् मैवं उभय
त्वस्यैकविशिष्टापरत्वरूपतामते धूमविशिष्टवह्निः वह्निविशिष्टधूमो वा साध्यं तत्र वाच्यं तथा च तत्र सामानाधि
करण्येन धूमविशिष्टवन्न्यभावस्य वह्निविशिष्टधूमाभावस्य वा लक्षणघटकत्वात् तस्य हेत्वधिकरणायोगोलकां
तर्भावेन धूमविशिष्टवह्निनावान्हिविशिष्टधूमेनेवाप्रतियोगिसामानाधिकरण्याभावात् नातिव्याप्तिः संभव
तीति नचायोगोलकवृत्ति धूमाधिकरणवृत्ति वह्निव्यक्तिविशेषस्य तद्व्यक्तित्वेन हेतुतायां तत्रातिव्याप्तिः संभवती
ति वाच्यं ॥

स्फुटतरप्रतिपर्त्यर्थं तथाविधसाध्यकानुसरणं अभावे विशेषणतासंबंधेन साध्यं सामानाधिकरण्यनिवेशे